

ЛІТЕРАТУРА

1. Newmark P. Approaches to Translation Prentice Hall International, 1988 – 188p. 2. English Literary Terms. – Ленинград.: Просвещение, 1987. – 109с. 3. Попова З.Д., Стернин И.Н. Понятие "концепт" в лингвистических исследованиях. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1999. – 30с. 4. Langacker R/ Foundations of Cognitive Grammar Theoretical prerequisites – Stanford: Stanford University Press, 1987 – 506p. 5. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2001. – 270с.

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ

Паалов В.В. (Суми)

Стаття присвячена аналізу контекстуальних синонімів, зокрема їх номінативній функції і її диференціації.

Контекстуальні синоніми виконують специфічні мовні функції, а також текстові функції, основне призначення яких полягає в оформленні тексту як єдиного смислового цілого (текстооформлююча функція), розвитку теми, ідеї тексту і надходження до його смислової організації нової, додаткової інформації (тексторозвиваюча функція). Питання про текстові функції контекстуальних синонімів безпосередньо пов'язане із особливостями реалізації ними граматичних категорій тексту.

Досліджуючи номінативну специфіку контекстуальних синонімів, необхідно зазначити, що номінація контекстуальних синонімів характеризується яскравою образністю, яка обумовлює своєрідну диференціацію номінативної функції. Диференціація - це ускладнення номінативної функції контекстуальних синонімів додатковими конотативними відтінками. Конотативний компонент значення контекстуальних синонімів виключає експресію, емоцію, оцінку, стилістичне забарвлення [1]. Функціональний ефект контекстуальних синонімів створюється в результаті одночасної дії декількох чинників: взаємодії один з одним, взаємодії зі словами контекстуального оточення. Контекстуальні синоніми, відповідно до цілісного змісту тексту, тяжіють до образної передачі цього змісту. У зв'язку з цим їх номінативна функція ускладнюється додатковими експресивними, оцінними і стилістичними елементами. Причина такого ускладнення - взаємодія еквівалентних корелятів з компонентами контексту, а також особливе відношення між словами контекстуального синонімічного ряду.

Аналіз фактичного матеріалу дослідження свідчить, що контекстуальні синоніми в найзагальнішому вигляді можна згрупувати в певні тематичні групи [1, 105-106]. Для дослідження функцій контекстуальних синонімів ми відбрали дві групи, оскільки в них найяскравіше репрезентовані функціональні особливості контекстуальних корелятів:

1. Контекстуальні синоніми, які передають у тексті інформацію, щодо характеристики людини, оцінки її діяльності, соціального походження і т.і. У зв'язку з цим вважаємо слушною думку І.В. Арнольд, про те, що "спеціальна лексика" може включатися в мовну характеристику героя, розкривати його життєвий досвід, професію та інтереси [1, 282].

2. Контекстуальні синоніми, які передають у тексті інформацію, призначену для зображення тваринного світу.

Перейдемо до розгляду фактичного матеріалу.

They were just through dancing and were making their way back to their chairs when Amory became aware that someone at a near-by chair was looking at him. He turned and glanced casually...

A middle-aged man dressed in a brown sack suit, it was, sitting a little apart at a table by himself and watching their party intently. At Amory's glance he smiled faintly. Amory turned to Fred, who was just sitting down. "Who's that pale fool watching us?" he complained indignantly. "Where?" cried Sloane. "We'll have him thrown out" [5, 106].

У вищеведеному фрагменті тексту контекстуальні синоніми someone, man, fool, взаємодіючи з контекстуальним оточенням та один з одним, виконують у тексті кожен окремо і спільно певну функцію. Займенник someone виконує функцію інтродуктивної номінації - перша згадка про об'єкт і позначає об'єкт за його приналежністю до досить широкого класу [2, 309]. Еквівалентний йому контекстуальний синонім у формі словосполучення *a middle-aged man*, позначаючи повторне найменування цього об'єкта, виконує функцію ідентифікуючої номінації, яка спричиняє семантичне звуження інтродуктивної номінації. Контекстуальний синонім *fool*, також як і словосполучення *a middle-aged man*, позначає повторне найменування раніше згаданого об'єкта (двокомпонентна повторна номінація). Але його номінативна функція ускладнюється негативною оцінкою одного з героїв. Причому негативна оцінка однієї людини іншою супроводжується елементом емотивності, джерелом якої є вульгарність самого контекстуального синоніма fool. Таким чином, контекстуальний синонім fool виконує функцію оціночної номінації. Основною диференційованою ознакою функції оціночної номінації контекстуальних синонімів є їх здатність емоційно характеризувати героя або ситуацію, оцінити (позитивно або негативно) його вчинки, дії і завдяки цьому підвищити виразність вислову. У зв'язку з цим актуальним є вислів В.Г. Гака, про те, що вважає, що "... виразність має на меті не тільки візобразити переживання дійової особи, але і показати ставлення оточуючих до цієї особи, викликати певне ставлення до неї слухачів або читачів" [3, 96].

Контекстуальні синоніми так само, як й інші засоби виразу еквівалентних відносин у тексті, виконують

текстотворюючу функцію, зокрема, вони сприяють зображенню дискурсивної зв'язності, смислової і структурної цілісності тексту; тобто виконують текстоформлюючу функцію. Крім того, контекстуальні синоніми виконують і тексторозвиваючу функцію. У наведеному вище фрагменті тексту тексторозвиваюча функція контекстуальних синонімів полягає в створенні динамічної прогресії тексту, а також в отриманні нової інформації - читач дізнається, що someone - людина середніх років.

Виходячи з текстотворюючої (текстоформлюючої і тексторозвиваючої) функції контекстуальних синонімів, можна стверджувати, що за допомогою них реалізуються такі граматичні категорії тексту, як зв'язність, інформативність і модальність (суб'єктивне ставлення одного героя до іншого).

Ширший ряд контекстуальних синонімів, що здійснюють ідентифікуючу і характеризуючу номінативну функцію, репрезентований у наступному тексті:

A man entered who could hardly have been less than six feet six inches in height, with the chest and limbs of a Hercules...

The count shrugged his broad shoulders. "Then I must begin", said he, "by binding you both to absolute secrecy for two years, at the end of that time the matter will be of no importance..."

"You will excuse this mask", continued our strange visitor. ... Our visitor glanced with some apparent surprise at the languid, lounging figure of the man who had been no doubt depicted to him as the most incisive reasoner and most energetic agent in Europe. Holmes slowly reopened his eyes and looked impatiently at his gigantic client.

"If your Majesty would condescend to state your case", he remarked, "I should be better able to advise you".

The man sprang from his chair and paced up and down the room in uncontrollable agitation.

Holmes laughed. "It is quite a pretty problem", said he. "But a very serious one to me", returned the King, reproachfully [4, 22-25].

У наведеному фрагменті тексту ряд еквівалентних контекстуальних синонімів представлений словами *man, count, visitor, majesty, client, king*. Низка контекстуальних синонімів утворює в тексті контекстуальний синонімічний ланцюжок номінації, номінативна функція якого полягає у всебічній характеристиці персонажа та ситуації, пов'язаної з його діями. Функціональний ефект контекстуальних синонімів полягає в тому, щоб заінтригувати читача, викликати в нього інтерес до героя. Окрім загальної (номінативної) функції контекстуальних синонімів, кожний з них виконує свою індивідуальну функцію. Так, першою згадкою про об'єкт є іменник *man*, який виконує функцію інтродуктивної номінації. Виступаючи в ролі повторного найменування одного і того ж об'єкта, іменник *count* виконує функцію ідентифікуючої номінації. Зв'язок інтродуктивної номінації з тією, що ідентифікує, очевидний, оскільки вона веде до розгортання інтродуктивної функції в достатньо повний опис об'єкта, надаючи характеристику цьому об'єкту [2, 315]. У зазначеному прикладі іменник *count* називає соціальний статус людини в суспільстві (ознака уточнення контекстуальних синонімів). А синонімічне словосполучення *strange visitor*, виступаючи в ролі повторного найменування одного і того ж об'єкта (двокомпонентна повторна номінація), виконує разом з ідентифікуючою номінативною функцією - функцію характеризуючої (оцінної) номінації, при цьому оцінне значення виражає визначення *strange*. Іменник *majesty*, крім функції ідентифікуючої номінації, виконує функцію "номінації - звертання", що передає в даному тексті соціальні відносини між співбесідниками.

Контекстуальні синоніми у вищенаведеному уривку тексту виконують як текстоформлюючу, так і тексторозвиваючу функції. Причому тексторозвиток забезпечує не тільки динамічну прогресію тексту, розвиток його теми - мета приходу людини (ситуативні номінації *visitor, client*), але і надходження додаткової інформації в його зміст - соціальний статус цієї людини (процес витіснення ситуативних номінацій більш індивідуальними позначеннями *majesty, king*) [2, 316].

Разом з функцією оцінної номінації контекстуальні синоніми виконують функцію образної номінації у тому випадку, коли контекстуальні кореляти побудовані на метонімічних взаєминах.

Наприклад: *She kissed me quickly, then stood and picked up her basket, while I folded the rug and put it over my arm. We set off back for the house. We had hardly gone a few steps into the pines when I caught a movement to the east in the corner of my eyes: a glimpse of a black shape drawing back behind inter-ving low branches some seventy or eighty yards away. I barely saw the man, but there was something unmistakable in the way he moved. "We are being watched. That Joe character".*

We didn't stop... "We can't do anything about it. Except ignore him".

But the presence of that hidden pair of eyes in the trees behind us could not really be ignored [6, 351].

У вищенаведеному фрагменті тексту контекстуальними синонімами є словосполучення *black shape, pair of eyes* іменник *man*. Оскільки словосполучення *black shape* імплікує первинну номінацію об'єкта, виконуючи функцію інтродуктивної номінації, то еквівалентний йому контекстуальний синонім *man* виступає в ролі повторного найменування і виконує функцію ідентифікуючої номінації. Функція образної номінації контекстуальних синонімів створюється за допомогою стилістичного прийому метонімії - *pair of eyes*.

Як і в попередніх прикладах, контекстуальні синоніми *black shape, man, pair of eyes* виконують текстоформлюючу та тексторозвиваючу функції і сприяють реалізації граматичних категорій зв'язності і інформативності тексту. Крім цих граматичних категорій, контекстуальні синоніми реалізують і граматичну категорію тексту - проелекцію. Контекстуальний синонім у функції інтродуктивної номінації виступає в ролі "програмактора вислову" і забезпечує розвиток текстового вмісту в проспективному плані.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що функція номінації контекстуальних синонімів реалізується в певному порядку:

інтродуктивна
номінація

ідентифікуюча номінація

оцінна
номінація

образна
номінація

Проте, в деяких випадках слід зазначити процес злиття функцій номінації контекстуальних синонімів. Так, можна спостерігати одночасне виявлення функцій тієї, що ідентифікує, та оцінної номінації контекстуальних синонімів. Наприклад: *They jolted to a stop, and Amory peered up, startled. A woman was standing beside the road, talking to Alec at the wheel. Afterward he remembered the harpy effect that her old kimono gave her, and the cracked hollowness of her voice as she spoke. ... Then the insistent voice of the old crone in a sort of croaking triumph: "He's quite dead, all right. The car turned over. Two of the men that weren't hurt just carried the others in, but this one's no use" [5, 84-85].*

У вищевказаному уривку тексту контекстуальними синонімами є іменник *woman* і словосполучення *old crone*. Якщо іменнику *woman*, виступаючи в ролі первинного найменування об'єкта, виконує функцію інтродуктивної номінації, то словосполучення *old crone* - повторне найменування цього об'єкта - разом з тією, що ідентифікує, виконує й оцінну номінаційну функцію. Причому оцінна номінація виступає в ролі як об'єктивної оцінки (визначення *old*), так і суб'єктивної (іменник *crone*), яка супроводжується емоційно-експресивним відтінком, джерелом якого є іронічна, презирлива характеристика жінки. Емоційний компонент виникає і за допомогою порівняння контекстуальних синонімів *woman* і *old crone* з дієсловом *croak*, що має негативну емоційну оцінку.

Функцію інтродуктивної номінації виконують не тільки контекстуальні синоніми, що володіють широкою семантикою типу (*someone, shape, man*), але і контекстуальні синоніми, що мають вужче значення.

Наприклад: ... *"Was there any feature of interest?" "I fancy not. The thieves ransacked the library and got very little for their pains. The whole place was turned upside down, drawers burst open and pressed ransacked, with the result that an old volume of Pope's "Homer", two plated candlesticks, an ivory letter-weight, a small oak barometer and a ball of twine are all that have vanished"*

"What an extraordinary assortment", I exclaimed. "Oh, the fellows evidently grabbed hold of anything they could get [4, 60].

У даному фрагменті тексту контекстуальними синонімами є іменники *thieves* і *fellows*. Іменник *thieves* виконує функцію інтродуктивної номінації. Його контекстуальний синонім *fellows*, виступаючи в ролі повторного найменування, виконує функції ідентифікуючої та образної номінації. Образність створюється за допомогою стилістичного маркування самого іменника *fellows*, який належить до розмовного стилю.

Отже, проаналізувавши першу тематичну групу контекстуальних синонімів, які передають у тексті інформацію щодо характеристики людини, відзначимо, що функції ідентифікуючої та оцінної номінації цих корелятивів здійснюються на основі виокремлення диференційних, характеризуючих людину ознак, тобто таких ознак, які відрізняють її від класу подібних.

Друга група контекстуальних синонімів характеризує тваринний світ. Пристосовуючись до загальних завдань тексту, контекстуальні синоніми цієї групи виконують у тексті свої специфічні функції, спрямовані на розвиток теми, ідеї тексту. Функції ідентифікуючої та оцінної номінації контекстуальних синонімів цієї групи здійснюються на основі диференціації ознак усього класу, а не окремого суб'єкта.

Номінаційна функція контекстуальних синонімів поділяється на інтродуктивну, ідентифікуючу, оцінну та образну функції.

Основа цих функцій є пресу позиція, що ґрунтується на фонових знаннях історично зумовленого ставлення людини до окремих представників тваринного світу. Оцінна та образна номінація цих контекстуальних синонімів може виникати внаслідок таких стилістичних прийомів, як гіпербола та персоніфікація.

Наприклад: *Suddenly the rat on the bonnet at the windscreen, baring its teeth and using them to try and shatter the glass. The glass held, but the teacher knew it wouldn't stand up to too much pressure. With relief, he realized he was almost through the black writhing mass and he began to gather speed. The rat lunged again causing a large jagged scratch to appear across the windscreen. At last the case broke through the vermin river and Harris immediately pushed it into second then third gear. He knew he had to shake the monster off quickly before the glass shattered and he began to turn the wheel jerkily from side to side hoping to dislodge his unwelcome passenger [7, 161].*

У наведеному уривку тексту контекстуальний синонімічний номінаційний ланцюжок репрезентований такими іменниками: *rat, monster, passenger*. Іменник *rat* - переша згадка про об'єкт, що виконує функцію інтродуктивної номінації. Контекстуальні синоніми іменника *rat, monster, passenger*, виступаючи у ролі повторного найменування, виконують функцію оцінної номінації.

Оцінна номінація контекстуальних синонімів може бути як негативною, так і позитивною. Вищезазначені контекстуальні синоніми *monster* та *passenger* надають тексту негативного оцінного забарвлення.

Позитивна оцінна спрямованість контекстуальних синонімів виникає внаслідок такого стилістичного прийому, як метафора. Наприклад: *He knew, for instance, what made cock meadowlarks sing and fly I the clear air of*

the day, and it wasn't simply to amuse a half-drunk old man and a raw slung of a youth. They did that, Mick said, for the purpose of staking claim to whatever territory that required to feed themselves and the family they expected.

...While we were sitting there discussing the habits of our feathered friends, a new model Chevrolet sedan came crawling and bumping down the trail from the direction of the main road [8, 35-36].

У зазначеному прикладі оцінна номінація іменника *meadowlarks* виникає завдяки вживанню метафори *feathered friends*.

Таким чином, контекстуальні синоніми виконують важливу текстоутворюючу функцію – текстоформлюючу та тексторозвиваючу, а також сприяють реалізації граматичних категорій тексту зв'язності, інформативності, проспекції та модальності.

Номінативна функція контекстуальних синонімів поділяється на інтродуктивну ідентифікуючу, оцінну та образну функцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка /Стилистика декодирования/. – 2-е изд., перераб. – Л.: Просвещение, 1981. – 295с. 2. Арутюнова Н.Д. Номинатив и текст. // Языковая номинация. Виды наименований. – М.: Наука, 1977. – С.304-357. 3. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. – М.: Международные отношения, 1977. – 259с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Doyle A. Conan. Selected Stories. – M.: Progress Publishers, 1965. – 193p. 2. Fitzgerald F.S. This Side of Paradise. – L.: Penguin Books, 1977. – 254p. 3. Fowels J. The Magus. – N.Y.: A Dell Book, 1979. – 668p. 4. Herbert J. The Rats. – N.Y.: Times Mirror, 1977. – 175p. 5. Sears D.P. The Lark in the Clear Air. – L.: Seal Book, 1978. – 177p.

ЛЕКСИКО-ГРАФІЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ДЕФІНІЦІЙ КОНЦЕПТУ "STORM" ЯК СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОСТІ (на матеріалі англійської мови)

Пілячич Н.Є. (Івано-Франківськ)

За останні десятиліття системний підхід встановився у всіх областях науки, в лінгвістиці та семасіології зокрема. Характерною особливістю сучасного наукового вчення, як стверджує В.П. Кузьмін, є системність [2, 15].

Реальний світ є складною багаторівневою структурою, а його відображення у свідомості людини відбувається за допомогою системного словника. Саме до системності лексики, яка об'єктивно відображає цілісність предметного світу зверталися дослідники останніх століть (А.Франс, Ю.Крушевський, Ф.Дорнзайф, Х.Касарес, П.Роже, Р.Халліг, В.Вартбург, І.Арнольд, Н.Нікітін, А.Уфимцева, Ю. Алпресян, Ю.Караулов та інші).

Метою статті є дослідження лексикографічного відображення концепту "storm" (об'єкт дослідження) в системі словників та визначення закономірностей вияву суб'єктивних чинників значення слова, їх класифікації (предмет дослідження).

Матеріалом дослідження слугували наступні словники:

NEDHP – A New English Dictionary on Historical Principles edited by J. Murray & H. Bradley;

RHCD – the Random House College Dictionary;

WNWD – Webster's New World Dictionary;

WNNCD – Webster's Ninth New Collegiate Dictionary.

На необхідність дослідження суб'єктивних моментів значень слів як елементів лексикографічної системи неодноразово вказували вчені. Так, Л. Щерба, наприклад, фокусував увагу на необхідності виявлення найдрібніших нюансів значення слова та фіксації їх в словниках: "Слова в академічному чи нормативному словнику – навпаки, служать для взаєморозуміння членів певного людського колективу, утворюють єдину складну тканину, єдину систему, яка, нажаль, буває дуже погано відображена, або і зовсім невідображена в словниках даного виду" [4, 20], а причиною є "нездатність виражати будь-які відтінки думки" [4, 277].

До суб'єктивних чинників значення слова "storm" в словниках відносяться наступні моменти:

- в передмовах до словників визначаються головні цілі, інтенції лексикографів;
- в словниках відображається ідеологія державної системи в певну епоху;
- а також історичний досвід та наукове осмислення світу на той час;
- територіальні, релігійні та інші особливості функціонування досліджуваного слова;
- його експресивні компоненти.

При озвученні слова *storm* виникають певні асоціації, "певний чуттєвий образ" [1, 10]. Достатньо вивчити слова "*шторм, гроза*" – людині представляються різноманітні образи, відчуття, спогади.

Стартовим пунктом у дослідженні слова "storm" є NEDHP з дефініцією:

- 1) a violent disturbance of the atmosphere, manifested by high winds, often accompanied by heavy falls of rain, hail, or snow, by thunder and lightning, and at sea by turbulence of the waves;
- 2) the distinctive appellation of a particular degree of violence in wind (56-75 miles per hour);
- 3) snowstorm; a period of hard weather with frost and snow; magnetic storm;